

föreligger motstridiga uppgifter för flera häckningsbiologiska karakteristika, t.ex. om ruvningens start. I vissa studier och handböcker fastslås, att ruvningen börjar med det första ägget, medan det på andra håll lika kategoriskt sägs, att ingen ruvning sätter igång förrän kullen är fullvärd. Detta skall ej kommenteras vidare här. Ernst (1990) ger dock en sammanfattande beskrivning, som stämmer väl med våra observationer. Kläckningsspridningen sägs vara från 1,5 till inte mindre än 3 dygn, vilket kan få till följd, att de yngsta ungarna stannar kvar ett eller ett par dygn och matas i boet, sedan detta lämnats av de äldre syskonen.

Referenser

- Enemar, A. 1999. Sena häckningar hos hämplingen *Carduelis cannabina* i sydvästra Sverige. *Ornis Svecica* 9: 90–95. (In Swedish with summary in English.)
- Ernst, S. 1990. Die weitere Bestandsentwicklung des Alpenbirkenzeisigs, *Carduelis flammea cabaret*, im Bezirk Karl-Marx-Stadt nebst Anmerkungen zur Brutbiologie, Phänologie und Morphologie. *Beitr. Vogelk.* 36: 65–108.
- Gentz, K. 1970. Zur Brutbiologie des Alpenbirkenzeisigs, *Carduelis flammea cabaret*. *Beitr. Vogelk.* 16: 109–118.
- Glutz von Blotzheim, U. N. & Bauer, K. M. 1997. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Bd 14. AULA-Verlag, Wiesbaden.
- Grimsby, A. & Röer, J. E. 1992. Innvandringen av liten gråsisk *Carduelis flammea cabaret* til Norge 1962–1991. *Fauna norv. Ser. C, Cinclus* 15: 17–24.
- Götmark, F. Gråsiskans *Carduelis flammea cabaret* invandring till södra Sverige: resultat av en inventering 1978. *Vår Fågelvärld* 40: 47–56.
- Hudec, K. 1983. *Fauna CSSR, Ptáci-Aves*. Vol. 3. Akademia, Praha.
- Lindström, Å., Ottosson, U. & Pettersson, J. 1984. Sydlig gråsiska *Carduelis flammea cabaret* i Sverige samt förslag till kriterier för rasbestämning. *Vår Fågelvärld* 43: 525–530.
- Nice, M. M. 1953. The question of ten-day incubation periods. *Wilson Bull.* 65: 81–93.
- Ottvall, R. & Råby, L. 1998. Den sydliga gråsiskans (*Carduelis flammea cabaret*) etablering i Skåne. *Anser* 37: 225–230.
- SOF 1992–1998. *Fågelåret 1991–1997*. Stockholm.
- Tyrberg, T. 1987. Fågelrapport för 1986. *Vår Fågelvärld* 46: 375–417.

Summary

Breedings of the Lesser Redpoll Carduelis flammea cabaret in south-western Sweden

Ever since the 1970s, increasing numbers of Lesser Redpolls have been recorded in SW Sweden, especially in the coastal areas. Various kinds of breeding behaviour were observed already in that decade, and

obviously the Lesser Redpoll has been represented by a breeding population in the country from that time. However, no nest finds have been published so far. In this article, eight nests are reported, discovered in different localities along the west coast of Sweden, including NW Scania, and representing different stages of the breeding cycle. Judging from the latter and the time of the nest finds, the breeding season is rather extended with laying starts distributed from the turn of the months of April and May to the last week of July. A closer study of one nest with the first of 5 eggs laid on 23 July revealed an incubation period of the two last laid eggs of only 10.5 days and a hatching spread of the clutch extending over slightly more than 48 hours.

Anders Enemar, Zoologiska institutionen, Box 463, S-405 30 Göteborg.

Jan Bergqvist, Bronsyrvegatan 15, S-421 63 Västra Frölunda.

Åke Lindström, Zooekologiska avd., Ekologihuset, S-223 62 Lund.

En extremt stor grågåskull *Anser anser* vid Angarnsjöängen

SVANTE SÖDERHOLM

Den 30 maj 1999 observerade jag under en inventeringsrunda en ovanligt stor grågåskull, 15 dunungar, vid utloppet från Angarnsjöängen, som är belägen 25 km nordost om Stockholm. Vid utloppet brukar flertalet av de nykläckta grågåskullarna observeras, och under senare hälften av maj brukar i stort sett samtliga kullar finnas på platsen och vistas där tills ungarna är flygga. Området attraherar även rastande grågäss under vår och höststräcket.

Med tanke på att de största kullar jag sett vid Angarnsjöängen och andra lokaler i Stockholms-trakten som jag besökt regelbundet sedan 1991 har varit avsevärt mindre, som mest nio ungar vid Angarnsjöängen 1996, kom jag att studera kullen noga. Vid de närmast följande observationstillfällena (31 maj, 6 juni och 12 juni) var kullen intakt. I slutet av juni (25 och 27) hade kullen decimerats och innehöll då 12–13 ungar. Mig veterligen sågs kullen första gången den 23 maj av Kjell Eriksson, d.v.s. knappt två veckor efter att de första kullarna observerats (9 maj) och drygt en vecka efter att hälften av årets

kullar hade observerats (14 maj). Den 12 juni observerades den sista kullen för året. Ungarna i denna kull var då uppskattningsvis 1–2 veckor gamla.

Att en kull om 15 ungar är extremt stor visar uppgifter i moderna handböcker som redovisar kullstorlekar. Cramp & Simmons (1975) redovisar data från Storbritannien och Tjeckoslovakien. Den förstnämnda undersökning gav att kullarna vanligtvis bestod av 4–6 ägg, med 69% av de undersökta kullarna i detta intervall. Spannet för kullarna var 3–12 ägg. I denna undersökning förekom i exceptionella fall reden med mer än 14 ägg. Dessa tillskrivs två eller flera honor som lagt ägg i samma rede. I resultaten från undersökningen genomförd i Tjeckoslovakien redovisas endast andelen kullar med mer än 10 ägg, 3%, men inget nämns om den maximala noterade storleken. (Beräkningar baserade på antalet kullar i undersökningen, storleksfördelning och medelvärde för kullstorleken antyder att materialet knappast innehåller mer än en kull om 13–14 ägg.) Däremot redovisas förekomst av oruvade skräpreden (dumpnests) innehållande 20–36 ägg. Glutz von Blotzheim m.fl. (1979) anger den normala kullstorleken till 4–9 ägg och att det ibland förekommer kullar om tre ägg samt att det inte är alltför ovanligt med kullar innehållande upp till 12 ägg. I denna handbok nämns det vidare att undantagsvis förekommer kullar innehållande upp till 14 ägg, men att dessa lagts av två eller flera honor.

Inte i någon av dessa handböcker finns uppgifter om häckningsframgången, d.v.s. antalet kläckta ägg, för stora kullar som lagts av två eller flera honor. Några uppgifter om hur vanligt det är att flera honor lägger ägg i samma rede föreligger inte i dessa handböcker.

Studier av halsmärkta grågäss i Skåne har visat att kullstorleken varierade mellan två och elva ägg, och att den vanligaste storleken var fem ägg (Nilsson & Persson 1994). I denna studie noterades att det förekom att flera honor lade ägg i samma rede. Undersökningen gav inga uppgifter om hur vanligt detta beteende var. Nilsson och Persson fann även skräpreden som inte ruvades, innehållande upp till 17 ägg. Utöver ruvade reden med 2–11 ägg noterades vid ett tillfälle ett ruvat rede innehållande 20 ägg. Av totalt 230 nykläckta kullar innehöll endast nio kullar nio ungar, tre kullar 10 ungar och en kull 11 ungar, d.v.s. endast 6% av de nykläckta kullarna innehöll fler än åtta ungar. Huvuddelen av de nykläckta kullarna innehöll 4–6 ungar och 65% av de nykläckta kullarna föll inom detta intervall.

Mina noteringar rörande grågåskullars storlek är i god överensstämmelse med litteraturuppgifterna. Vid

Angarnsjöängen har jag totalt observerat 71 kullar under perioden 1994–1999, och av dessa innehöll 68 kullar 1–8 ungar. Genom Kjell Eriksson har jag erhållit kompletterande siffror från 1993 och 1994. Av de totalt 78 kullar som observerats vid de årliga inventeringarna, efter restaureringen av sjöängen 1993–1999, innehöll 75 stycken 1–8 ungar. Endast tre (4%) av de nykläckta eller relativt nykläckta kullarna innehöll fler än 8 ungar. Dessa tre kullar utgörs av den ovan nämnda kullen med 9 ungar som sågs 1996 och två av årets kullar, den med 15 ungar och en med 10 ungar. Observationerna från Angarnsjöängen tyder på att en kull normalt innehåller 2–6 ungar, 80% av kullarna faller inom detta intervall, och endast 10% av kullarna består av 7–8 ungar. (Andelen kullar som innehöll 4–6 ungar var c. 50%.) Endast 4% av kullarna innehåller nio eller fler ungar.

Ovanstående litteraturuppgifter och inventeringsresultaten från Angarnsjöängen tyder på att kullen innehållande 15 ungar torde haft sitt ursprung i att två eller flera honor lagt ägg i samma rede, men utesluter inte möjligheten att den bestod av två eller flera kullar som slagits ihop efter kläckningen.

Det är känt att änder, till exempel knipa "stjäl" ungar från andra kullar, och att andra änder, till exempel ejder slår ihop kullarna till en större grupp som vårdas och skyddas gemensamt av honorna. Kanadagås uppvisar ett liknande beteende. Kanadagåskullar som uppehåller sig inom samma område blandas snabbt, redan omkring en vecka efter att kullen kläckts ingår den i kollektivet bestående av kullarna i området. Även när ungar är små uppträder de vuxna fåglarna och ungarerna som en enda stor familj och det går inte att särskilja de olika kullarna. Mina observationer tyder på att det finns en viss tendens till att gässen grupperar sig familjvis när de vilar, men det är långt ifrån säkert att det stämmer. Grågåskullar tycks däremot inte beblanda sig med varandra även om de födosöker i nära anslutning till varandra. Det brukar gå lätt att se vilka dunungar som utgör en kull även om flera kullar betar inom ett begränsat område. Dessutom när en vuxen fågel upplever att en eller flera fåglar från en annan familj kommer för nära intar den hotställning och rör sig mot inkräktarna för att jag bort dem. Först när ungar är i det närmaste flygga börjar det gå att se att familjegrupperna luckras upp och blandas vid födosök och vila.

Mina observationer av grågåsens beteende talar emot att den aktuella kullen utgjordes av hopslagna kullar. Det mesta tyder på att 15-kullen utgjordes av en kull, i den bemärkelsen att äggen ruvades och framkläckts av ett gåspar. Oberoende observationer

av Kjell Eriksson och mig gav att samtliga ungar var jämnstora, och när ungarna var små höll kullen väl ihop. Vid samtliga observationstillfällen fanns det endast två gamla fåglar i omedelbar närhet av kullen, och när en annan kull närmade sig uppvisade de vuxna fåglarna de hotbeteenden som grågäss med ungar uppvisar när andra, framför allt vuxna, grågäss kommer för nära. Vid störningar betedde sig de vuxna fåglar och ungarna som kullar brukar göra, d.v.s. vid en smärre störning tog de sin tillflykt till vattnet i närheten av betesplatsen, och ungarna låg tätt ihop och minst en av föräldrarna lade sig mellan kullen och den annalkande faran. Om faran eller störningen tilltog simmade kullen bort från faran, vanligtvis med den ena vuxna fågeln i täten följd av ungarna och sist den andra vuxna fågel.

Ytterligare stöd för att kullen kläckts fram av ett par ges av faktumet att gässlingar präglas snabbt och i stort sett betraktar den första varelsen de ser som sin förälder. Detta faktum ger indirekt stöd för min uppfattning om att den stora kullen som sågs vid Angarnsjöängen inte utgjordes av hopsplagna kullar, då jag finner det osannolikt att en hel (eller mycket stor del av en) kull skulle ha präglats på fel föräldrar, speciellt med tanke på det beteende som vuxna fåglar, med ungar, uppvisar mot andra vuxna fåglar. Mot hopsplagning eller felpprägling talar också den ringa sannolikheten för att ungarna i en "bortrövad kull" skulle vara så jämnstora med ungarna i den egna kullen att det inte går att urskilja någon skillnad i storlek mellan kullarna, då kullarna tycks vara några dagar gamla innan de avlägsnar sig långt från bopplatsen.

Frånvaron av gamla gäss utan ungar vid utloppet de första gångerna som jag observerade 15-kullen talar emot att det fanns ett (eller flera par) som förlorat sin kull genom att den, exempelvis, blivit "bortrövad". Orsaken till detta påstående är att jag vid Angarnsjöängens utlopp vid flera tillfällen observerat par av vuxna grågäss som uppträtt som om de hade ungar; ena fågel vakade medan den andra födosökte, och vid fara flydde de ut på vattnet på samma sätt som de vuxna fåglarna med kullar i omgivningen. Min uppfattning är att dessa par utgörs av häckande fåglar som mist sin kull. Dessa par har observerats när området har varit fullt av betande och vilande familjer. Det bör påpekas att vid den tidpunkten när de första kullarna kläckts har det emellanåt funnits gamla fåglar i området som tagit till vingarna vid störning. I detta fall tror jag att det rör sig om icke-häckande fåglar, från sjöängen eller på sydsträck, då fåglar med detta beteende saknas under försommaren, men observeras återigen då rastande och sträckande fåglar dyker upp under

sensommaren och/eller sjöns ungar blivit flygga.

En månad senare, den 25 juni, fanns det i området åtminstone ett par utan ungar som uppträdde som om de hade ungar. Mina noteringar av det totala antalet ungar tyder på att antalet ungar reducerats under försommaren, vilket gör det troligt att de aktuella paret mist sin kull.

Ovanstående argument gör att jag finner det ytterst troligt att 15-kullen inte bestod av sammanslagna kullar utan att den var en sann kull i den bemärkelsen att äggen ruvats och framkläckts av ett grågäspar, men att äggen i kullen härstammade från två eller flera honor, i enlighet med kullstorleksdata i form av antal ägg redovisade av Cramp & Simmons (1975) och Glutz von Blotzheim m.fl. (1979). Mig veterligen har det inte tidigare rapporterats om att en så stor kull, lagd av två eller flera honor, framgångsrikt ruvats och kläckts.

Referenser

- Cramp, S. & Simmons, K. E. L. (red.) 1977. *Handbook of the Birds of Europe, the Middle East, and North Africa: The Birds of the Western Palearctic*. Vol. 1. Oxford University Press, Oxford.
- Glutz von Blotzheim, U. N., Bauer, K. M. & Bezzel, E. 1979. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 2 (2:a uppl.). Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Nilsson, L. & Persson, H. 1994. Factors affecting the breeding performance of a marked Greylag Goose *Anser anser* population in south Sweden. *Wildfowl* 45: 33–48

Summary

An extremely large Greylag Goose Anser anser brood at Angarnsjöängen

On 30 May 1999, I observed an unusually large Greylag Goose brood with 15 young at Angarnsjöängen 25 km north-east of Stockholm. The brood was first recorded by Kjell Eriksson on 23 May, about two weeks after the observation of the first broods and about one week after the observation of half of the broods in the area. Since the largest brood observed in the Stockholm region since 1991 was one with 9 young at Angarnsjöängen in 1996 (this site checked since 1993), I continued to follow the brood. It still contained 15 young on 12 June but was reduced to 12–13 young on 25 and 27 June.

The normal brood size at Angarnsjöängen has been 2–6 young (80%) and only 10% of them had 7–8 young. Only 4% has been larger, the largest one, next to the one with 15 young, was one also from 1999, with 10 young.

There was no size difference between the young in the brood with 15 young. The brood was always kept together by the two parents and it did never mix with other broods. The parents showed normal aggressive behaviour towards other approaching adults, and the young stayed tightly together protected by the parents when they fled out on the water from the grazing ground when disturbed.

The lack of size difference, the behaviour, and the early imprinting of the young on the parents makes it unlikely that the brood was the result of fusion of two or more broods. Hence it is most likely the brood was the result of a clutch that had been laid by more than one but incubated by only one female. My brood with 15 young is probably one of the largest ever recorded. However, larger egg clutches have been recorded (up to over 30 eggs), but these clutches have never hatched. In the literature I have not found any record of broods with 15 or more young.

Svante Söderholm, Narvavägen 4, S-115 23 Stockholm

Ännu en skarvvinter samt ovanligt mycket alkor i Öresund

KENNETH BENGTTSSON

För fjärde vintern i rad förekom storskarv *Phalacrocorax carbo* i mycket stort antal i södra Öresund vintern 1999–2000. Det förefaller allt mer tydligt att många skarvar ändrat sina vintervanor och numera väljer Öresund som vinterviste. Denna korta rapport ska ses som en uppföljning till förra årets presentation av fenomenet (Bengtsson 1999). Därutöver rapporteras ovanligt många alkor. Båda fenomenen kan ha samband med riklig fiskförekomst.

Skarvarnas förekomst

Likt förra vintern sågs skarvarna frekvent i området under hösten, men mer oregelbundet från mitten av december och framöver. Vi uppskattar att vinterns flock bestod av upp till 10.000 fåglar. Säsongens första stora flock dök upp rekordtidigt. Redan 20 september observerades nämligen från Spillepeng söder om Malmö 6000 fiskande skarvar i bukten. Flertalet observationer under perioden gjordes liksom förra året från Spillepeng, men glädjande nog

har vi också fått meddelande om stora flockar från andra delar av Öresund enligt följande.

22 oktober: 4000 ex. fiskande utanför Falsterbo (Falsterbo fågelstation).

24 november: 10.000 ex. norr om Rösö fyr mellan Kastrup och Saltholm från sydost kl. 08.07 (Mogens Hansen).

30 november: Minst 4000 ex. rastande vid Salvik, klockan 13.30 (Martin Green).

7 december: 7500 vid Kongelunden på södra Amager (DOF:s hemsida). Samma dag observerades omkring 10.000 skarvar fiskande i bukten utanför Lomma. Denna flock drog söderut 10.30. Rimligen bör det handla om samma fåglar.

11 december: >7000 skarvar vid Skodsborg på danska sidan, klockan 09.15, i höjd med strax söder om Landskrona (Leif Brauer).

12 december: 5500 vid Helsingör (DOF:s hemsida).

16 december: 2500 på/vid Måkläppen (SkOF:s hemsida).

10 februari: minst 5000 ex. sydsträckande vid Espeværde stras syd Helsingör kl. 11.45–13.15 (Jörn Eskildsen).

Efter 18 december finns det, trots fortsatt god bevakning, få observationer av stora flockar i Lommabukten. Det dröjde till 16 januari då minst 7000 ex. sågs fiska söder om Vikhög vid 11-tiden. Därefter blev det ett hopp till 13 februari då 2000 ex. passerade Lomma norrut, och dagen efter noterades 4000 ex. mellan Kastrup och Rösö fyr. Slutligen noterades 2000 ex. vid Spillepeng 26 februari. Förekomsten under januari och februari var därmed betydligt fattigare än under förra vintern. Detta kan tolkas som att födoutbudet minskat tillfälligt eller definitivt under högvintern. Kanske flyttar sillstimmen till andra områden eller väljer djupare ståndplatser. Vart skarvarna ställt färden är inte känt. Observationen av minst 5000 ex. söder om Helsingör den 10 februari tyder dock på att skarvarna var kvar i sundet.

Vi har också fått ta del av uppgifter inhämtade av bevakningspersonal på Kastrup. Flertalet observationer därifrån gällde smärre flockar, vilket vi tolkar som att skarvarnas huvudsakliga rörelsemönster och favoritplatser låg utanför Kastrupområdet. Dock sågs tillfälligt större flockar i närheten av flygplatsen, bl.a. hela flocken om 10.000 ex. den 24 november. Ansvariga vid flygplatsen meddelar att det inte förekommit några incidenter under vintern men ser med oro på utvecklingen framöver. Fortsatt uppmärksamhet och rapportering av skarvflockar i Öresund samt deras förhåvanden är således av stort värde.